

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Брича Василя Ярославовича
на дисертаційну роботу Дуди Галини Богданівни
на тему: «Формування, використання та розвиток трудового потенціалу
сільськогосподарських підприємств в системі інноваційної економіки»,
подану до захисту на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом та опублікованими працями Дуди Галини Богданівни дає підстави для представлення розгорнутої характеристики основних результатів дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Важливість дисертаційного дослідження визначається стрімкими втратами найвагомішого скарбу українського суспільства – трудового потенціалу. Чисельність населення України неухильно скорочується, що є і залишатиметься надалі серйозним викликом для держави. Реалії сучасного суспільства свідчать про чималу кількість негативних тенденцій у формуванні, використанні та розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Трудовий потенціал завжди був і є головним стратегічним ресурсом, тому розвиток економіки може бути забезпечений тільки тими країнами, які здатні створювати та ефективно використовувати існуючий трудовий потенціал. Зростання якісних характеристик трудового потенціалу, підвищення його інноваційної активності дозволяє отримувати конкурентні переваги та прискорювати розвиток підприємства.

Проблема формування та реалізації трудового потенціалу є складною для багатьох країн світу і особливо для України. Завдання її вирішення є складними і багатогранними, вимагають необхідності пошуку інструментів удосконалення процесів формування, використання та розвитку трудового потенціалу сільськогосподарського підприємства, зокрема у питаннях вимірювання його

величини, результативності використання та напрямів розвитку у системі інноваційної економіки.

Актуальність теми роботи також підтверджується виконанням відповідно до плану науково-дослідних робіт економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету на 2015-2019 рр. «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державного реєстру 0114U007032), в межах якої дисертантом розроблено й апробовано методику оцінки ефективності використання трудового потенціалу, запропоновано організаційно-економічний механізм управління трудовим потенціалом сільськогосподарських підприємств відповідно до потреб інноваційної економіки.

Виходячи із вище зазначеного, можна стверджувати, що подане дисертаційне дослідження Дуди Г. Б. є своєчасним та актуальним для економічної науки.

Ступінь обґрунованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Поставлена у дисертаційній роботі здобувачем мета досягнута, а визначені відповідно до неї завдання – вирішені.

Наукові положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації Дуди Г. Б., є достатньою мірою обґрунтованими та достовірними, що забезпечено завдяки чітко поставленій меті й завданням, вдалою й продуманою логікою викладення матеріалу. Вони є логічним підсумком всебічно проведених досліджень на основі опрацювання наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчих та нормативно-правових актів України, офіційних матеріалів Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Івано-Франківській області, Івано-Франківського обласного центру зайнятості, департаменту агропромислового розвитку Івано-Франківської облдержадміністрації, наукової література, Інтернет-ресурсів, результатів власних досліджень.

Достовірність досліджень Дуди Г. Б. підтверджується сукупністю використаних нею сучасних загальнонаукових економічних методів досліджень, зокрема: теоретичного узагальнення – для систематизації підходів щодо визначення поняття «трудоий потенціал»; економіко - статистичний – для характеристики змін, оцінки стану та тенденцій розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств; групування та кореляційно-регресійний метод – для визначення впливу чинників на продуктивність праці одного працівника на сільськогосподарському підприємстві; табличний та графічний – для наочного відображення результатів дослідження у таблицях, графіках, діаграмах, схемах; соціологічного опитування – для з'ясування стану трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств, визначення перспектив його формування та розвитку, а також дослідження мотиваційних чинників працевлаштування молоді на сільськогосподарських підприємствах; абстрактно-логічний – при формуванні висновків і пропозицій.

Використання цих методів дало змогу дисертанту розв'язати поставлені завдання та сформулювати обґрунтовані висновки.

Наукова новизна дисертаційного дослідження

До основних положень, які містять рівень наукової новизни та свідчать про особистий внесок автора в розвиток такої галузі науки, як економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), слід віднести розробку й удосконалення теоретичних положень, концептуальних, науково-методичних підходів до формування, використання та розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств у системі інноваційної економіки.

Перший розділ дисертаційної роботи присвячено теоретико - методичним засадам формування, використання та розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств в системі інноваційної економіки (с. 12-57). Досліджуючи це питання автором розкрито зміст теоретичних положень щодо визначення сутності трудового потенціалу, його складових та взаємопов'язаних з ним економічних категорій; визначено компоненти трудового потенціалу та

особливості їх формування й використання; узагальнено методичні підходи до оцінки використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств. У результаті цього було удосконалено: понятійно-категоріальний апарат механізму регулювання трудового потенціалу шляхом авторського визначення поняття «трудоий потенціал сільськогосподарського підприємства в інноваційній економіці» (п.п. 1.1); теоретичні підходи до формування, використання й розвитку трудового потенціалу підприємства на основі узагальнення та з метою уніфікації наукових підходів до трактування компонентної структури трудового потенціалу та доповнення її додатковими компонентами (інвестиційною, інноваційно-знаннєвою), що дало можливість сформулювати комплексне бачення трудового потенціалу підприємства в системі інноваційної економіки (п.п. 1.2); методичні підходи до оцінювання ефективності використання трудового потенціалу на рівні підприємства з виокремленням трьох основних підсистем показників (кількості, якості і вартості) трудового потенціалу для побудови інтегрального показника оцінювання ефективності використання трудового потенціалу який на відміну від відомих, враховує змістовні особливості показників трудового потенціалу при їх нормуванні, що дає змогу оцінювати комплексно та в динаміці (п.п. 1.3).

У другому розділі автором проаналізовано передумови формування та сучасний стан трудового потенціалу, визначено тенденції забезпечення трудовим потенціалом; проведено моніторинг ефективності використання трудового потенціалу; виконано оцінку розвитку трудового потенціалу (с. 60-123). При цьому, наукове значення мають рекомендації щодо опцій і складу компонентів соціальної карти працівника на сільськогосподарському підприємстві та необхідність моніторингу ефективності компенсаційної політики керівництвом підприємства з метою виконання основних функцій (гарантійної, мотиваційної, компенсаторної та соціальної відповідальності) (п.п. 2.1); дослідження передумов забезпечення відповідності структури підготовки кадрів потребам інноваційної економіки, сучасним вимогам роботодавців, що уможливило реформування системи навчання та підвищення кваліфікації працівників у закладах освіти та на сільськогосподарських

підприємствах (п.п. 2.3); методичні засади визначення потреби у працівниках на сільськогосподарських підприємствах які на відміну від існуючих враховують систему об'єктивних чинників результативності праці та дозволяють оцінити забезпеченість трудовим потенціалом сільськогосподарських підприємств (п.п. 2.2).

Третій розділ дисертації містить прогнозування тенденцій формування, використання та розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств; пріоритетні напрями інвестування інноваційного розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств; стратегічні пріоритети управління трудовим потенціалом сільськогосподарських підприємств (с. 125-192). Набули подальшого розвитку: прийоми розробки прогнозу тенденцій формування, використання і розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств, які дозволяють на основі виявлених трендів визначитися із складовими стратегії управління трудовим потенціалом сільськогосподарських підприємств в інноваційній економіці (п.п. 3.1); обґрунтування та систематизація основних вимог та визначальних напрямів оптимізації процесу інвестування інноваційного розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств із метою досягнення ним умов продуктивного та перспективного професійного розвитку (п.п. 3.2), а також розроблений організаційно-економічний механізм управління трудовим потенціалом з конкретизацією принципів, методів, інструментів, функцій відповідно до умов та потреб економіки, що базується на знаннях, який, на відміну від існуючих, зорієнтований на зростання інноваційної спрямованості працівників, які дозволять збалансувати економічні інтереси, підвищити рівень активності та свідомості працівників, що сприятиме стійкому ефективному розвитку сільськогосподарських підприємств (п.п. 3.3).

Отже, наведені в дисертаційній роботі Дуди Г.Б. обґрунтування елементів наукової новизни і результатів дослідження, винесених на захист, підтверджують відповідність висновків і результатів дисертації вимогам МОН України щодо вагомості їхньої новизни та достовірності.

Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні, науково-методичні та прикладні положення доведено до рівня практичних рекомендацій для провадження їх у виробництво. Це дозволить забезпечити керованість процесів формування, використання та розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств та створить передумови сприятливої динаміки в системі інноваційного розвитку економіки. Наукові результати, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження пройшли апробацію та прийняті до використання й впровадження: департаментом агропромислового розвитку Івано - Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 323/01-14/01 від 24.11.2017 р.), при розробці заходів, спрямованих на виконання Комплексної програми розвитку агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2016-2020 рр.; управлінням агропромислового розвитку Тлумацької райдержадміністрації (довідка № 175А/03-19 від 13.12.2017 р.), в частині обґрунтування визначальних напрямів оптимізації процесу інвестування інноваційного розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств; ТзОВ «Штерн Агро» Тлумацького району Івано-Франківської області (довідка № 258 від 24.11.2017 р.), в частині запровадження організаційно - економічного механізму управління трудовим потенціалом відповідно до потреб інноваційної економіки; СВК ім. І.Франка Богородчанського району Івано-Франківської області (довідка № 01-37/05 від 22.09.2017 р.), в частині рекомендації щодо опцій та складу компонентів соціальної карти працівника на сільськогосподарському підприємстві та необхідності моніторингу ефективності компенсаційної політики керівництвом підприємства; в навчальному процесі Подільського державного аграрно-технічного університету (довідка № 75-01-1498 від 29.12.2017 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

За темою дисертаційної роботи Дуди Галини Богданівни опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 6,4 др. арк., з яких автору належить 5,6 др. арк. Із них у 1 публікація у колективній монографії (0,7 др. арк., з них особисто автору належить 0,5 др. арк.), 6 статей (2,9 др. арк., з них особисто автору належить 2,5 др. арк.) у наукових фахових виданнях України та у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 1 публікація у науковому виданні іншої держави (0,4 др. арк.), 15 тез доповідей на науково-практичних конференціях (1,8 др. арк.) та 1 публікація в іншому виданні (0,6 др. арк., з них особисто автору належить 0,4 др. арк.).

Отже, елементи наукової новизни та основні положення дисертації з достатньою повнотою відображені у представлених наукових публікаціях. Вимоги МОН України щодо мінімальної кількості наукових публікацій, що відображають основні результати дисертації, дотримано.

Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та вимогам МОН України

Дисертація є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Усі результати дослідження, що містяться в дисертації та виносяться на захист, отримані й сформульовані автором особисто. Робота написана діловою українською мовою, без істотних лексичних і граматичних помилок. Матеріал подано у логічній послідовності, що забезпечує доступність його сприйняття.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основна частина роботи займає – 198 сторінок комп'ютерного тексту, містить 50 таблиць, 47 рисунків та 26 додатків. Список використаних джерел налічує 197 найменувань.

Текст дисертації оформлений згідно ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлення», за структурою відповідає вимогам МОН України від 12.01.2017 р. Список використаних джерел оформлений згідно з вимогами

ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За своїм фахом спрямуванням дисертація відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичні. Автореферат за оформленням і обсягом відповідає встановленим вимогам.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому дослідження виконано на достатньому високому рівні, але за змістом дисертаційної роботи є зауваження і дискусійні положення, а саме:

1. Дискусійним є розрахунок інтегрального показника ефективності використання трудового потенціалу, який базується на виокремленні трьох основних підсистем показників (кількості, якості і вартості) трудового потенціалу (рис. 1.8, с. 51), в кожній з яких різна їх кількість. Показники вартості (с. 55-56), представлено вузько, можливо було б розширити їх витратами на навчання та підвищенням кваліфікації.

2. Суперечливими є погляди автора, щодо залежності чи впливу рівня продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах Івано-Франківської області від окремих чинників у 2016 р. (с. 96, табл. 2.21), не вказано яким чином проводився розподіл сукупності підприємств на групи. Автором також вказано, що об'єктом групування виступили 84 сільськогосподарські підприємства Івано-Франківської області (с. 94), проте у дисертаційній роботі та авторефераті вказано, що у 2016 р. кількість сільськогосподарських підприємств становила 97 одиниць (табл. 2.11).

3. Автором проведене опитування серед працівників сільськогосподарських підприємств і студентів вищого навчального закладу аграрного спрямування на основі розроблених анкет. Однак, вважаємо за необхідне вказати, яка чисельність респондентів у розрізі підприємств була залучена і охоплена анкетуванням, коли і як воно було проведене у часі, щоб оцінити його репрезентативність.

4. У параграфі 3.1 дисертаційного дослідження здійснено прогнозування тенденцій формування, використання та розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств за допомогою рівняння тренда та розраховано прогнозні значення показників на 3 роки (до 2019 р.) за допомогою оптимістичного, реалістичного та песимістичного прогнозів. Доцільно було б, прогнозні тенденції 2017 р порівняти із фактичними даними за 2017 р. Це б показало достовірність прогнозу.

5. Автором у дисертаційній роботі за допомогою розрахункового методу визначено трудомісткість продукції та розраховано потребу у працівниках на сільськогосподарських підприємствах (табл.2.24). Проте, вважаємо, що в умовах інноваційної економіки до показників, які виступають чинниками результативності праці працівників сільськогосподарських підприємств, потрібно включити, такий чинник, як зростання індивідуальної результативності за умови незмінної їх кількості.

6. На рис. 2.9, пп. 2.2 дисертаційної роботи (с. 92) проаналізовано динаміку вартісних показників продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах Івано-Франківської області. Варто було б, пояснити, як впливає підвищення кваліфікації трудового потенціалу на продуктивність праці і в кінцевому рахунку на підвищення ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства.

7. Робота значно виграла б, якщо автор зазначив шляхи подолання низького рівня заробітної плати на сільськогосподарських підприємствах, що створює надмірну пропозицію праці місцевих жителів, які готові мігрувати з сільських населених пунктів до міст, або до інших країн у пошуках кращих можливостей працевлаштування.

Разом з тим, зазначені зауваження не настільки вагомі, щоб змінити загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, мають загальний характер і не заперечують можливість існування авторського бачення шляхів розв'язання окремих проблем при досягненні мети і вирішенні задач дисертаційного дослідження.

Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертація Дуди Галини Богданівни є завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною самостійно на актуальну тему. Отримані результати дослідження і представлені рекомендації у сукупності забезпечують розв'язання наукової проблеми щодо формування, використання та розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств в системі інноваційної економіки.

За своїм змістом, актуальністю, новизною, значущістю одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованістю і достовірністю, а також практичною цінністю сформульованих положень, висновків і рекомендацій, дисертація Дуди Галини Богданівни «Формування, використання та розвиток трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств в системі інноваційної економіки» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (у чинній редакції), а також вимогами до оформлення дисертацій, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40, а її автор – Дуда Галина Богданівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

В.о. директора Навчально-наукового Інституту інноваційних освітніх технологій Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор

В. Я. Брич

Підпис	<i>В. Я. Брич</i>
Завірюю:	
Зав. загальним відділом	<i>Тарашевська Г. І.</i>